

Hogy az Impulzus-táborokban zajló munka hatékony, azt mutatják a gyerekektől és kísérő tanáraiktól kapott visszajelzések és a *A legyek ura* program kapcsán végzett mérések is (a mérés eredményeiről tanulmány olvasható a *Drámapedagógiai Magazin* 28. számában). De hogy mi történik a tábor után, amikor a zárt és védett helyzetből és közegből visszatérnek a gyerekek saját életterükbe, hogy miként alkalmazzák mindazt, amiben részük volt, – amiben és amiről tanultak –, hogy mikor lesznek képesek valóban felismerni egy helyzetet, ami veszélyes, ami a való életükben megközelíti a bűnt, nem tudni. Csak remélni lehet, hogy a megélt, megérett és megpróbált élmények erős figyelmeztető és visszatartó hatással szolgálnak.

1600-nál több gyerek vett részt a 2003/2004-es tanév őszi és tavaszi félévében, majd a 2004/2005-ös tanév őszi félévében az Impulzus-táborokban... A nagy kérdés – hogyan lehet megelőzni a bűnt, milyen a hatékony prevenció – persze továbbra is nyitott, a résztvevőknek, a helyzetnek és a pillanatnak megfelelő válaszok sorára vár. Amit tudunk: a prevenciónak minél korábban, minél inkább a gyermek adott életközegében tevékenykedve, minél inkább a gyerek számára biztonságot jelentő ismerősséget hangsúlyozva, minél inkább a megerősített közösségben való megerősített személyiség elvére építve, minél inkább közelítve téve a helyzeteket, a szituációkat és a problémákat, és minél inkább a gyerekek aktivitására, a cselekvésen keresztül zajló tanulás súlyára és erejére koncentrálva kell megvalósulnia.

Mindezt olyan dramatikus eszközökkel, drámás technikákkal, színházi látásmóddal sikerült megvalósítani, melyek intenzíven szolgálják és közvetlenül, egyszerűbbé és mindenki számára érthetővé teszik a helyzeteket. Így (is) összegezhető a tapasztalat, ami a drámatanárokban felgyülemlett az Impulzus-táborokban 2003-ban és 2004-ben.

Az Impulzus-tábori programokkal olyan szakterületen mutattuk meg a dramatikus módszerek alkalmazhatóságát, ahol a drámapedagógusok által képességfejlesztő céllal alkalmazott játékok és bizonyos mértékben a szimulációs játék jellegű helyzetgyakorlatok már jó ideje befogadást nyertek, otthon vannak – ld. ez ügyben az országos kiterjedtséggel és hosszú ideje folyó D.A.D.A. programot! A bűnmegelőzés hazai történetének egyes időszakai merítettek már a drámapedagógiából, de azt a változást, amit a 90-es évek eleje hozott a dráma területén (a félreértések elkerülése végett írjuk: a tanítási dráma megjelenéséről van szó), azt már (egy-két színházi nevelési program anyagi támogatását leszámítva) nem követték a „prevenció módszertanosaik”. Itt és ebben újat, jelentőset – és mindemellett méreteiben is kiterjedt tevékenységet – hozott az Impulzus-táborok sora. De nem csak a tábori munkaformában adott jelentőset az Impulzus: az egyik tábori programról módszerbemutató dokumentumfilm készült (*Szigetjáték* címmel, *Nyári Arnold* rendezésében), megjelent egy módszertani kiadvány (*Dramatikus módszerek a bűnmegelőzés szolgálatában*, szerk.: Kaposi László) és megvalósult egy olyan mérési sorozat (*Dr. Szitó Imre* vezetésével), amely a prevenció és a dramatikus nevelés szakemberei számára egyaránt jelentős eredménnyel zárult.

Az ismertetőt Lipták Ildikó és Tóth Adél tanulmányainak felhasználásával írta Kaposi László

Az alábbiakban az Impulzus-táborokhoz készült programok közül kettő kivonatos anyagát tesszük közzé – a közlés terjedelmi hangsúlyát a szakmai program központi elemét jelentő drámaóra-sorozatokra helyezve.

Kakukkfészek

**a színházi nevelés a bűnmegelőzés szolgálatában
– drámafoglalkozásokra épülő tábori program 15-16 éveseknek –**

A programtervezet kidolgozója: Kaposi László

*A tábori munkában való részvétel minimumfeltétele a drámatanárok, színész-tanárok felé:
Ken Kesey Száll a kakukk fészkére című regényének alapos ismerete.*

A program kerettörténetét Kan Kesey híres regénye, a Száll a kakukk fészkére képezi. Az irodalmi alkotás kínálta figurák és szituációk lehetőséget biztosítanak arra, hogy zárt modellhelyzetben vizsgáljuk kü-

lönös figurák sorsát, olyanokét, akik a társadalom számára sok szempontból *másnak* számítanak. Éppen ezért a megkülönböztetés pillanatnyi fokától függően a megnevezések széles skálájával illetik őket: furcsának, nem közénk tartozónak, sérültnek, betegnek, deviánsnak, függőnek, börtöntölteléknek és még tucatnyi más néven nevezik ezeket az embereket. A figurákból, akik közül néhányal a drámafoglalkozások keretei között akár azonosulhatunk is, sokat kínál az irodalmi mű, de a figurák körét rugalmasan kezeljük, módosíthatunk rajtuk, és összeválogathatunk más kört is, mint amit az ismert regény és annak filmes vagy színpadi feldolgozásai kínálnak.

Helyzetek is vehetők a műből – ezek egy része megint csak módosítható, kicserélhető, behelyettesíthető. Ami mindenképpen megtartandó, az maga az alaphelyzet, miszerint sok különös figurát összezártak egy diktatórikus magatartásra hajlamos vezető kénye-kedvének kiszolgáltatva. Olyan vezetőre bízták hőseink sorsát, aki a verbális megnyilatkozásaiban *velünk* van, de semmiképpen nem *értünk*. Ez a helyzet egyértelműen hozza azt, hogy figuráink saját boldogulásukat nem várhatják másoktól. Komplex programunk is azt célozza, hogy a résztvevőknek maguknak kell megkeresniük azt az utat, ami közös véleményük szerint a leginkább járható.

A fentiek természetesen azt is jelentik, hogy nem célunk az irodalmi mű feldolgozása, azt alapanyagként, kiindulási, időnként pedig referenciapontként kezeljük. Vagyis: a regény szövegéhez vagy akár csak eseményeihez, történeteihez nem kell ragaszkodnunk, ez a gondolat – pontosan követni drámamunkában egy irodalmi alkotást – bevalljuk, érvényesen nem is vetődhet fel. Játsható helyzeteket kell felkínálnunk, olyanokat, melyekben a tanulók érvényes döntéseket hozhatnak – ehhez pedig szabadság kell az alkotóknak, vagyis a foglalkozások tervezőinek, vezetőinek is...)

Kesey regénye alapvetően arról szól – McMurphy történetén és példáján keresztül –, hogy az elnyomással még akkor is szembe kell szállni, ha a harc esélytelennek tűnik, akár még az életünk árán is, mert nincs értelme az életnek a teljes diktatúrában. A saját felszabadulásunk pedig nem valósítható meg a mások felszabadítása nélkül... (Ez így „munkásmozgalminak” tűnő felhangokkal bír, igaz. De ha igaz...)

A regény fő vonala mellett számos olyan történet, illetve konkrét helyzetek és problémák sokasága kerül elő, amely a bűnmegelőzésről szóló, drámafoglalkozásokra épülő tábori munkát – önmagában vagy együtt – kiválóan szolgálhatja. És történet, helyzet, probléma mellett sok-sok *kérdés* vetődik fel... Például a következők:

- Kit-mit tart a társadalom deviánsnak?
- Miért vet ki valakit magából a társadalom?
- Mit kezdünk a másságunkkal? Ha észlelem, hogy eltérek a normától („normálistól”), akkor mi a teendő, hogyan éljem meg ezt a helyzetet?
- Mit kezdjek a másik másságával?
- A saját („közösségi” vagy éppen „magánéleti”, pl. érzelmi, szerelmi, szexuális) problémáink elhallgatása, feltárása, egyáltalán: kezelése. Mit kezdjek vele? Hová menjek? Kinek mondjam el?
- Lehet-e segíteni? Ki tud segíteni?
- Mennyire kell engedelmeskednem (akárkinek is: a vezérnek, a bandának, a csoport nyomásának, a család akaratának, a szokásoknak, a törvényeknek, a társadalom intézményeinek)?
- Mit kezdjek azzal, ha rám száll a hatalom (bármiféle hatalom) képviselője? És azzal, ha csak úgy belém kötnek (hiszen azt is hatalomból teszik)?
- Mi van a túlsó parton, a másik oldalon? Miért teszik azt, amit éppen tesznek (a másik oldalon lévő helyzetének megértése, reakcióik mögötteseinek alapos vizsgálata, feltárása)?
- Mit tegyünk, ha problémaként jelentkezik az erőszak, a drog, az alkohol stb.?

A tábori program során az imént sorolt fontos kérdések vizsgálata a „résztvevővé tétel” útján valósul meg: a közösen felépített képzeletbeli világban, biztonságos körülmények között szerezhetnek saját élményt a tábor (különböző turnusainak) résztvevői problémákról és azok megoldásáról, miközben *az erős emocionális hatások megjelenésével egyidejűleg az intellektuális feldolgozás is létrejöhet: és mint tudjuk, ez a kettő együttesen a megszokottól sokkal teljesebb, mélyebb tanulást tesz lehetővé.*

A tábori program tervezete

	hétfő	kedd	szerda	csütörtök	péntek
I. foglalkozás	– Érkezés, berendezkedés, csoportalakítás	Kakukkfészek 1-2. foglalkozás	Párhuzamosan, két csoportban: Prevenációs programok (külső előadók közreműködésével)	Kakukkfészek 5-6. foglalkozás	Az altáborok munkájának értékelése, felkészülés a záró bemutatóra
II. foglalkozás	<i>A programok a továbbiakban két altáborban, párhuzamosan zajlanak</i> Csoportépítő, ismerkedő játékok	Kakukkfészek 3. foglalkozás	Párhuzamosan: 1. altábor: Színházi nevelési foglalkozás (TIE-társulat közreműködésével) 2. altábor: Kakukkfészek 4. foglalkozás	Kakukkfészek 5-6. foglalkozás (folytatás)	Záró műhelybemutató: válogatás az altáborok drámafoglalkozásainak anyagából
III. foglalkozás	Kakukkfészek/1-2. A foglalkozást követően ismerkedési est (benne: diszkó)	Improvizációs vetélkedő (mindkét altábornak)	Párhuzamosan: 1. altábor: Kakukkfészek 4. foglalkozás 2. altábor: Színházi nevelési foglalkozás (TIE-társulat közreműködésével)	„Kivetítés est” (A programot leginkább A száll a kakukk fészkeré c. film részben vagy egészében történő vetítése szolgálja; de választható más is...)	Hazautazás

A tábori munkát nyitó foglalkozás

Olyan bevezető foglalkozás, mely megteszi a közösségformálás alapvető lépéseit (ismerkedés, kapcsolatfelvétel), majd második feladatuként a dráma formanyelvét tisztázza a résztvevők számára: megpróbálja legalább az állókép–jelenet–gondolatkövetés konvenciók ismeretének és alkalmazásának szintjére eljuttatni őket. Mivel egy egyhetes munkát kell megalapozni, ezt nem lehet elnagyolni: éppen ezért ismertünk egy általános szerkezetet, majd egy foglalkozásvázlatot, amit (szükség szerint) adaptálni lehet/kell a konkrét csoportra.

A tábori munka során naponta szükség van bemelegítő foglalkozásokra: ezek – a fentiekhez hasonlóan – a drámában (Bolton után) „A”-típusúnak, „gyakorlat jellegűnek” nevezett dramatikus tevékenység eleméire épülnek majd, feltehetően elsősorban szabályjátékokra.

Általános szerkezet a gyakorlatokból álló foglalkozásrészekhez

- ismerkedő, névtanulás, avagy a megszerzett ismereteket mélyítő játékok
- lazító-koncentrációs játékok (a pillanatnak megfelelően választva a két csoportból, szükség szerint)
- a közösségépítés folyamatát gyorsító játékok
 - interakciós játékok (páros, kis csoportos, később egész csoportos együttműködést igénylő játékok)
 - bizalomgyakorlatok (egyensúlyvesztéses és vakvezetéses egyaránt)
- a színházi formanyelv alapjait tanító szabályjátékok:
 - szoborjátékok
 - állóképekkel végzett munka
 - az improvizációs gyakorlatokat előkészítő szabályjátékok
- szituációs játékok
- (ha alkalmas a pillanat, ha jut rá elég idő: ön- és társismereti játékok)
- levezető-záró játékok

A nyitó, ismerkedő foglalkozás tervezete

Ismerkedő játékok

- Névkör
- Zsipp-zsupp vagy Labdás névtanulós játék
- Kézfogó (bemutakozással)
- Forgások

Páros gyakorlatok

- Tükörgyakorlat
- Szoborpárossá kiegészítés
- Szobrászjáték

Mozgásos játékok

- Szabad mozgás – mozgásstop
- Térfelosztás

Állóképekkel végzett munka

- Egész csoportos állóképek (koncentrációs elemmel)
- Állóképek sorozata egész csoportban
- Szoboralkotás egész csoportban (lavina módszerrel)
- Kis csoportokban állóképsorozat (ismert mese feldolgozása)

Arra az esetre, ha a tábori programtervezetben, a 3. napon szereplő improvizációs vetélkedő helyett hasznosabbnak vélik az adott tábor szakmai vezetői az önismereti-társismereti munka felé venni az irányt, akkor alkalmazható (nyilván a mindenkor szükséges adaptációval) a következő foglalkozásvázlat:

- Név és gesztus (a soron következő játékos ismétél, de a csoportnak nem kell memorizálnia)
- Három szóval (és három körben) az aktuális állapot leírása
- „Dicsértessék!” (kézfogások)
- 1-10-ig számolni
- Asszociációs játék
- Közös történet (szavanként)
- „Ketten vagyunk egyek”
- Páros figuraalkotás
- Sajnos/Szerencsére
- „Sértegetős”
- Tedd meg – rábeszélős
- Kinevetős – fél-fél csoporttal
- Játszma („ki viszi le a szemetet”)
- Ki vagyok én? (páros szituációs játék)
- Egyperces önéletrajz (három forduló + teljes csoport előtt) – ez a játék a létszámtól függően nagyon hosszú lehet, éppen ezért javasolható a 45 fős csoportok további felezése – 20 fő körül is kb. 45 perc szükséges hozzá.
- Csapj a tenyerembe! ²

1-2. drámafoglalkozás

Az *akvárium drámamodell* mintájára szerveződik a foglalkozás jelentős része. Mivel kevesen ismerik ennek a drámamodellnek az általános felépítését, ezért ismertetjük azt – ld. az alábbiakban megtalálható dőlt betűs írást! A megadott életrajzi adatokból kiindulva a figurák kidolgozása az első jelentős feladat.

² Az említett szabályjátékok többsége megtalálható a Játékkönyv című kiadványban (Játékkönyv, SZÍNHÁZI FÜZETEK/IV., Marczibányi Téri Művelődési Központ, 1993. szerk.: Kaposi László)

A figurákra vonatkozó alapinformációkat a regényből vettük, majd – a már részletezett elvek jegyében – szabadon alakítottuk, formáltuk azokat.

A regény figuráira, s az általunk felkínáltakra egyaránt jellemző, hogy afféle „társadalmi defekt-gyűjteményt” képeznek: olyan emberek, akiket kivetett magából az „Üzem” (Ken Kesey regénybeli szóhasználata). *Természetesen magyarázatra szorul, hogy ezeket az embereket miért vetette ki magából a társadalom. Ezt kívánjuk keresni az első foglalkozás(ko)n: mi minden történt velük, amiért arra a sorsra jutottak, amire: vagyis miért kerültek (a négyből hárman) „önként” az elmeegógyintézetbe.* A regényből egyébként ismert, hogy a központi figura, McMurphy az egyetlen, aki kényszer-gyógykezelésen van, a rabgazdaságban végzett munka meglógása végett „játszotta meg” ezt, nem tudva, hogy a börtönből sokkal előbb szabadulhatna, innen, a kórházból kikerülni ugyanis nem egyszerű feladat. Nála (McMurphy-nél) kérdés az is, hogy miért járja végig azokat az elkülönítőket, amiket a társadalom azért talál ki, hogy védje magát a számára (látszólag? valóban?) veszélyestől – és ez a védekezés gyakran nem más, mint az egyedi, a különös, a tehetséges stb. kiiktatása, eltüntetése, „legyalulása”. McMurphy esetében erdőgazdaság, börtön, rabgazdaság, elmeegógyintézet a sor, de talán még a katonaság is ide tartozik.

A fentiekkel együtt keressük azt is (lényegi különbség és nem csak fogalmazásbeli változat!), hogy nekik mit kellett volna tenniük. Mi lett volna az a minimális változtatás a történetükben, az általuk megélt szituációkban, az általuk véghezvitt vagy éppen nem vitt cselekedetekben, amivel továbbra is elfogadhatóvá váltak volna a társadalom számára, amivel még az Üzem dolgozói maradhattak volna (ez jelen esetben a „normális” és a „nem normális” közötti különbség keresése). Megint csak más megközelítés: mi elől menekültek? Mi lehet az, aminél még az elmeegógyintézet, azon belül (és ez korántsem súlytalan kitétel!) Miss Ratched osztálya is jobbnak, élhetőbbnek, biztonságosabbnak tűnik?

A fentiek szervezésileg, technikailag azt jelentik, hogy az egyes munkacsoportok hosszan dolgoznak majd a saját feladatukon, jó ideig nem lesz kapcsolódás közöttük. Ehhez olyan drámatanárok kellenek, akikkel hosszabb időre el lehet engedni egy-egy (ne feledjük: a tábor kezdetekor a tanároknak még teljesen idegen) kamaszcsoportot, mert megbízhatóságuk, munkájuk stabilan magas színvonala miatt nem szükséges számukra az állandó foglalkozásvezetői kontroll. Erre a több éves gyakorlattal bíró színész-drámatanár a legjobb: a színházi nevelési csoportok tagjai ugyanis napi tevékenységükkel kiképeztettek az idegen csoportokkal való gyors kapcsolatteremtésre. Ezzel együtt is érdemes, más személyi feltételek esetében pedig feltétlenül meg kell keresni a munkafolyamat foglalkozásvezetői ellenőrzésének lehetőségeit (a tanulók és a tanárok közötti, más megközelítésben a tananyag és a tanuló közötti közvetítői szerepet a latin facilitátor szóval jelöli a szakirodalom). Az ellenőrzés lehet technikai kérdés is, de mivel a foglalkozások szerkezetébe be kell beágyazni a kontroll lehetőségét, vagyis a hosszabb csoportbontásos drámaprojektumokat meg kell törni például egész csoportos formákkal, beszámolókkal, ezért szerkezeti-szerkesztési (másképpen: dramaturgiai) kérdés is.

A munka két fázisban zajlik majd, ezeken belül egy-egy altábor mind a négy munkacsoportja többnyire a saját figurájával dolgozik –, hogy ki melyik figurával, azt akár sorsolással is eldönthetjük. Keresni és találni kell kapcsolódási pontokat az egyes csoportok munkája között, különben a drámaprojektum közösségformáló hatásának érvényesülése helyett szétforgácsolódik a társaság. Ha a közösen megtekintett és közösen elemzett színházi jelenetekből indulunk ki, s közös tevékenységekhez érkezünk vissza, akkor az az összetartozás érzetét keltheti majd mindenkiben. Az időnkénti beszámolók mellett szükséges még egyéb közös tevékenység, például lehet az egyik csoport munkájával kapcsolatban a másiknak valamilyen feladata, értelmezniük, értékelniük kell azt vagy véleményezniük valamilyen egyeztetett, esetleg megadott megközelítésből stb.

Szükséges, hogy tétje legyen a foglalkozásnak: a résztvevőknek a foglalkozás végére el kell készíteniük valamit a hős életéből, pl. rekonstruálniuk kell egy olyan jelenetet, ami kulcsfontosságú volt számára, majd ezek bemutatója és megbeszélése zárhatná a tanulók részéről a foglalkozást. A foglalkozássorozatok vezetésekor az eddigiekben sokszorosán igazolódott, hogy jó megoldás a szappanoperák egyik dramaturgiai fogásának alkalmazása: ha a színész-tanárok által játszott érdekes-izgalmas jelenettel zárult a foglalkozás, az feszültségteremtő erejével átvitte – pontosabban visszahozta – a résztvevőket a következő foglalkozásra. Tehát az egyes foglalkozásokat a résztvevők munkacsoportjainak beszámolóí, illetve a tanárok által játszott jelenet zárhatná.

Az akvárium-dráma szerkezeti felépítése (egy tanáros változatra – elméleti kitérő)³

- A zárt modellhelyzet körülhatárolása: mikor és hol vagyunk, miért vagyunk ott stb. Ezek meghatározása a drámatanár feladata, hiszen azt, hogy miről tanulhatunk az adott órán, alapvetően befolyásolja, időnként pedig meg is határozza a kontextus maga, illetve annak a tanár által rögzített elemei. Olyan szabályzó eszközről van szó, amiről csak ritkán lehet lemondani: oktatási környezetben ma még a tanár dolga a tanulási terület kijelölése.
- Az akvárium-drámában egy kis létszámú, általában 4-5 fős csoportot vizsgálunk zárt modellhelyzetben. A szereplők közül az egyiket a drámatanár játssza majd, míg a többi figura egy-egy kiscsoport kezébe kerül: ők alakítják, formálják és jelenítik meg.
- A szerepek kidolgozásához csoportok alkotása.
- A csoportbeosztás változatlan: egész órán ugyanazokkal dolgozunk együtt. (Ne legyenek „szeparációs félelmek”! Itt legfeljebb egy-két tanóra hosszát végzett csoportos munkáról – „csoportba zárásról” – van szó, és legalább annyi előny is jelentkezik, mint amennyi hátrány...) A sztori is befolyásolhatja, de az osztály létszáma is azt, hogy hány csoportra kell szétválnunk: azonos történet és modellhelyzet esetén is egy 36 fős osztálynál jóval több figurára van szükség, mint például egy 20 fős közösségnél. Drámaóráinkon a munkára alkalmas, tartósan működtethető (kis)csoportlétszám általában és legfeljebb 6-8 fő (ezen létszám felett gyakran jelentkeznek „tömegjelenségek”), ennyi tanuló foglalkozik egy-egy figurával. Ehhez hozzá kell még adni a tanár által játszott szereplőt – vagyis ezen elemi számtan szerint 20 főnél 4 figura, míg az említett nagyobb létszámú csoportnál 6-7 figura kerülhet az akváriumba.⁴
- A szerepekre vonatkozó megkötések ismertetése. Gyakori, hogy a figurákról személyi lapokat kapnak a tanulók. Ezeken szerepel néhány alapvető információ, de korántsem minden...
- A játsszók lehetősége (és feladata) a megadott információk függvényében azok kiegészítése: hozzátehetnek a figurához, „alakíthatják” azt.
- A szerepek kidolgozása csoportos tevékenységgel. A (verbális) egyeztetés csak a kezdete a szerepek kidolgozásának. Játékot, játéklehetőséget kell biztosítani ahhoz, hogy a figurák életre keljenek. Ezek lehetnek egyszerű, a későbbi problémától, a bonyodalomtól távol álló helyzetek is: igazából arról van itt szó, hogy „élőben”, akcióban kell látnunk azt a figurát, akiről az eddigiekben csak beszéltünk (nagy különbség lehet abban, amikor a tanulók beszélnek egy figuráról, illetve amikor eljátsszák azt). Az akvárium-drámánál nehezíti a helyzetet az is, hogy itt egyidejűleg többen felelősek egy-egy figuráért, ezeket a játékbeli elképzeléseket össze kell hangolniuk a tanulóknak.
- „Behelyezés az akváriumba”. A történet indítása – a játék igazából itt veszi kezdetét. Nem mindegy tehát, hogy milyen ez a szituáció: izgalmas, feszültséggel teli volta miatt játékba viszi a tanulókat vagy inkább ellentétes (feltehetőleg senki által nem kívánt) hatást ér el.
- Narratív közlésekkel (tanári megkötések) a bonyodalom bevitele és kibontása stb. A későbbiekben ennél a modellnél a drámatanárnak a saját szerepjátéka mellett ezek a narratív közlések jelentenek jóformán kizárólagos lehetőséget a játék szabályozására. A tanár „tud” a történetekről. Természetesen szerepjátékon kívüli ez a „hiányos” tudás: információtöredékek birtokában van („a 3. napon tört ki az első nagyobb veszekedés, de ezt még el tudták rendezni”; „az első erőszakos eseményre a 5. napon került sor” stb.) Mintha időben az események után lennénk, s fennmaradt volna a kísérlet naplójából néhány részlet. A többit megpróbáljuk rekonstruálni... És nyitott a vége. Rajtunk múlik...

Megjegyzés: A *mellékletben* szereplő életrajzi adalékokkal a Kerekasztal valamikori drámamunkájának „maradékát” (töredéke) kerül beépítésre. (Sajnos ez a 90-es évek elején tartott foglalkozássorozat sem írásban, sem videón nem maradt fenn. Legfeljebb emlékekben...) Ott és akkor a (társulati) szükség diktálta, s nem dramaturgiai megfontolás, hogy a regénybeli kitűnő figurából, Hardingból Mrs. Harding lett. Ez a szükség feltehetőleg fennáll majd a táborokban is: kell szerep – a Főnéni kívül is – a drámatanárnőnek, de úgy gondoltam, mégis érdemes elkerülni ezt a megoldást, mert egyébként a zárt modellhelyzetben rögtön jelentkezhetne a nemiség mint téma, ez a drámafoglalkozás-sorozat pedig *elsősorban* nem arról szól. Pontosabban szólhat arról is, de nem a hosszú időre összezárt különböző nemű egyedek közötti problémákról. Erre pedig megoldás az, ha a nők/lányok is játszhatnak fiú/férfiszerepet és fordítva.

³ Kaposi László: Tanítási dráma (kézirat 2003-ból)

⁴ Ez a „számtan” nem érvényes a több drámatanár közreműködésével megvalósuló foglalkozásokra – az adatokat, a szervezés logikáját csak a szakmai tájékoztatás, s nem pedig a pillanatnyi aktualitás végett írtuk le...

Jelenetek

A jelenetekhez itt és a továbbiakban egyaránt nem teljes szöveggönyt adok meg, hanem jelenetvázakat az improvizációs feldolgozáshoz. Ezek kidolgozottsága változó: többnyire konkrét színpadi képet, azok sorozatát és/vagy csak tartalmi elemeket ajánlok... Mindez bőségesen elegendő ahhoz, hogy kiderüljön, miféle jelenetre lenne szükség, s talán ahhoz is, hogy „beindítsa” a színész-tanárok, drámatanárok fantáziáját. Ezt a megoldást praktikusabbnak tartom, mint a teljes, szövegszerű megköntést: szükséges ugyanis, hogy – alkotó emberként – azoknak is közük lehessen a tábor programjához, akik majd a végén megcsinálják az egyes foglalkozásokat. A jelenetek rögtönzésekre épülő kidolgozása kiváló terepet nyújt a drámatanárok, színész-tanárok számára – hozzájárulhat ahhoz, hogy minél inkább a sajátjuknak tekintsék a foglalkozásokat, illetve a teljes tábori programot.

Mindegyik figurához egy-egy jelenet(váz) tartozik.

Cheswick

(Töredékek, mozaikok, gyorsan változó képek.)

Nők, akik cikizik a háta mögött: öcsi, nyeszlett, csökött, gyerek stb.

Egy fiú nézeget nagy odaadással egy törékeny tárgyat. Hirtelen földhöz vágja. Nem törik el. Újra és újra próbálkozik. Mindent dob már, ami körülötte van.

Egy tárgy ezer darabra törik.

Amint kirúgják az egyik munkahelyéről. Közérlől üvölt az arcába a főnök.

Éles kontrasztnak az előzőkhöz: Egy gyerek beszél hozzá, roppant baráti, bensőséges hangulatú jelenettöredék: „te olyan nagy vagy, mert felnött vagy, mond meg stb.”

Nem jelenet, de ahhoz kapcsolódó feladat lehet: szedjük össze, hogy miként nevezheték ezt a nagyon vékony testalkatú embert – tudjuk, hogy sokat csúfolták, alázták!

Harding

Party. Hardingék is ott vannak. A felesége mint mindig, most is a társaság középpontjában, férfiak ugrálják körül, a hölgy ezt nagyon élvezi, viháncol, gátlástalanul „kacér” (de semmi több!). Harding számára megalázó helyzet – ő így éli meg. Egy idő után Harding valamilyen téma kapcsán középpontba kerül, hangosan és sokat beszél, rengeteget gesztikulál. Leáll a zsvaj, mindenki Harding röpdöső kezét nézi. Amikor észreveszi, akkor (lassított, szaggatott jelenet) próbálja elrejteni a kezét. Nem sikerül. A társaság közelebb jöhet, egyre közelebb, leplezetlenül bámulnak Hardingra, a kezére. Közben a feleség hangját halljuk (mondatfoszlányok): Mit csinálsz, szívi?! Tedd el a kezedet! Tudod, nem illik! Ideges vagy, drágám? stb.

Bibbit

a) Egy családi fotót (élőképet!) látunk, hosszan nézhetjük. Aztán a képből az egyik szereplő megpróbál kitörni, kilépni, de ez sehogy sem akar sikerülni neki. Kissé rázár a kép, suttyomban fogják, visszahúzzák. A végén talán kitör, de ez nyitva marad...

b) Ugyanaz a kép, de a cselekvések ellentétes irányúak: finoman ki akarják lökni az előző jelenetben láttott szereplőt, aki viszont egyáltalán nem akar menni. Úgy próbálkoznak, hogy kifelé, pl. a családi fotót nézők ne vegyék észre a mesterkedéseiket.

A fenti két jelenet összevonható, a két állóképből – tablóból – indított jelenet együtt értelmezendő...

McMurphy

a) A gyerek, aki mezei munkát végez a felnöttek között (történetesen babot szed – van erről egy történet a regényben). A munka legvégén beolvas: az összegyűjtött sérelmeket, megaláztatásokat visszaszórja. Nem törődik azzal, kit sért, azzal sem, hogy így még anyagilag is rosszul jár, levonnak a fizetéséből stb.

b) A pénztelen, nagyon letről jövő gyerek felnöttek beszélgetését hallgatja. Valaki, aki a férfi minta lehet(ett) számára, arról beszél, hogy kártyán mennyi pénzt nyert, kit és hogyan kopasztott meg. Sztorizik. A gyerek csodálattal bámulja...

A négy figura közös jelenete; a jelen, a kórház

Villanások váltják egymást (egy jelenetbe összegyúrva), mégpedig az adott foglalkozáson felépített figurák legfontosabb baja-problémája kapcsán. Például: Billy dadogása, McMurphy pénzszerző kis csalásai,

még itt is; Hardingot a feleségével kapcsolatos problémája milyen súlyosan érinti, még úgy is, hogy évek óta csak látogatóként találkozik vele; Cheswick kezében eltörik valami. Itt nem építünk történetet, csak felvillantjuk a dolgot: derüljön ki, hogy a figura számára mennyire jelentős gond az, amiről éppen szó van. Például Billy életét megkeseríti, hogy a dadogása a legkellemetlenebb pillanatokban jelentkezik, kínos pillanatok sorát éli meg, s előbb-utóbb már nem akar semmit elmondani, mert tudja, hogy úgysem sikerül...

A foglalkozás forgatókönyve

Időtartam: kb. 2 x 3 tanóra

Tárgyi feltételek:

- jelmezek/kellékek az egyes szerepek elkülönítéséhez
- kartotékok: a négy kiemelt figura személyi dossziéja
- zenei bejátszás az egyes jelenetfüzerek kötéséhez, elválasztásához
- világítás (a gyors jelenetváltást lehetővé tevő „fényfüggöny” miatt szükséges, de valamilyen rendezői lelemény esetleg kiválthatja)

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.
2. Az 1-2. JELENET megtekintése (Cheswick és Harding: most ismerkedünk csak a figurákkal, azokat meg kell nevezni a játék előtt vagy után).
3. A jelenetek MEGBESZÉLÉSE frontális formában (a foglalkozásvezető – facilitátor – kérdései alapján; ezek a kérdések a központi figurák tulajdonságaira és helyzetére utalnak).
4. A 3-4. JELENET megtekintése (Bibbit és McMurphy).
5. A jelenetek ÉRTELMEZÉSE tanári kérdések alapján, frontális formában (ld. a 3. pontnál írtakat!).
6. Szervezés: Négy munkacsoport megalakítása. A figurák kiosztása. A résztvevők jelentkezhetnek feladatra, mehetnek a szimpatikus drámatanárhoz (csoportvezetőhöz), sorsolhatunk is – a foglalkozásvezető dolga eldönteni az adott pillanatban, hogy melyik megoldást alkalmazza. A drámapunka későbbi eredményessége szempontjából is fontos feladatról van szó, mivel a munkacsoportok feltehetőleg több foglalkozáson keresztül gondolják majd ugyanazt a figurát. A tanulóknak is tudniuk kell, hogy most nem egy rövid, pár perces munkára szegődnek az adott csoporthoz!
7. Innen csoportbontással dolgozunk (ahol nem, ott jelezni fogjuk azt). Újabb információkat kapnak a csoportok a saját figurájukról, vagyis megkapják a figura személyi dossziéjának egy részét (a többivel, az információk „adagolásával” később még lehet „operálni”).
8. A FORRÓ SZÉK konvenció alkalmazása az egyes figurák kapcsán – a résztvevőknek tudniuk kell, hogy az, akit most kérdeznek, milyen életkorban és konkrétan milyen helyzetben van. Ezeket az információkat a vizsgált figura kapcsán a csoport munkáját vezető drámatanárnak a játékot megelőzően meg kell osztania a csapatával. Ez a konvenciót a kontextusépítés folytatásaként, a figurákkal kapcsolatos, az élettörténetükre utaló információk bevitelére végeztetjük. A csoportmunkát vezető drámatanárok veszik magukra az adott csoportban a szerepeket.
9. A személyi adatok közül újabbakat kapnak a csoportok. ÉLETÚT-TÉRKÉP készítése – egyeztetés a csoporton belül a hős életútjának fontos állomásairól. Amit nem tudunk, abban élhetünk kiegészítésekkel, de a feladatunk elsősorban az, hogy a már megtudottak (vagyis a jelenetekben látottak, az eddig hallottak, illetve a FORRÓ SZÉK konvenció keretei között megismertek kapcsán rögzítsük a vizsgált figura életének főbb csomópontjait).
10. Képek a hős életéből (pillanatfelvételek az előző pont eredményeire építve – minden csoport TABLÓKBAN mutatja be a kiemelt fontosságú pillanatok).
11. BESZÁMOLÓ egész csoportban: a FÉNYKÉPALBUMOK (tablók) BEMUTATÓJA. Szervezési kérdés: előtte tisztázzuk, az adott munkacsoportnak melyik csoport játékát kell különös figyelemmel kísérnie! A látott tablók rövid megbeszélése egész csoportban (foglalkozásvezetői kérdések alapján).

SZÜNET

A szünetek elhelyezését dramaturgiai megfontolások is diktálhatják, de könnyen lehet, hogy a tanulók pillanatnyi pszichikai-fizikai állapota lesz a döntő ebben; az első esetben érdemes valamilyen izgal-

mas, hasznos feszültséggel teli pontra tenni a szünetet, ami után a résztvevők alig várják, hogy folytathassák a drámafoglalkozást. (Az említettek miatt a későbbiekben nem jelöljük a „forgatókönyvekben” a szüneteket.)

12. A látott TABLÓSOROK MEGBESZÉLÉSE csoportokban. Minden csoport értékeli annak a csoportnak a munkáját, amelyiket a szünet előtt már feladatuk kapott. „Külső megfigyelő” szerepéből kell beszélniük a társaik által vizsgált figuráról, akinek az életéből láttunk képeket. Csoportonként kérhetjük egy-egy kép visszaidézését: az a társaság választja ki, hogy mit kér vissza, amelyik az adott csoport tablóját értékeli. A legfontosabb, legérdekesebb, leg-, leg- képet kérhetik vissza, majd abból kiindulva fogalmazzák meg mondandójukat. Az értékelő munkát végző csoport eldöntheti, hogy ki lesz, milyen figura lesz a külső értékelő személy: pl. szomszéd, távoli rokon, testvér, újságíró, egy volt osztálytárs. Olyan figurát válasszunk, aki érzelmileg nem kötődik a vizsgált figurához, aki kellően „tárgyilagos” tud maradni! Ezt a szerepet – ha úgy látja jónak, például azért, mert sürgeti az idő – megkötheti, meg is adhatja a foglalkozásvezető. Technikailag úgy történhet, hogy előre megírt szerepkártyát ad át minden csoportnak, ezzel kissé gyorsíthatja a csoportok értékelő munkáját, mivel nem nekik kell ezt a figurát kitalálniuk.

13. BESZÁMOLÓ: A kiválasztott/visszakért kép megtekintése alatt vagy rögtön utána az értékelő csoport a külső megfigyelő szemszögéből mondja el, hogy milyennek látták az éppen tárgyalt figurát. Ha tartható 1-2 percig az állókép, akkor színpadi MONTÁZS az, ami létrejöhet...

A 11-12-13. pontban szereplő feladatoktól azt várható, hogy képet kapunk (kellően távolítva, de a dolgot élet nem elvéve) arról, amivel hőseink nap mint nap találkozhattak a külvilágban: szembesülhetünk azzal a hétköznapi kegyetlenséggel, ahogyan mi, emberek kezeljük a másságot...

14. Írjuk meg a figura néhány soros NAPLÓBEJEGYZÉSÉT (ha nem ír naplót, akkor mondjuk el a BELSŐ MONOLÓGIÁT), amikor az imént elhangzottakhoz hasonló véleményeket hall a személyével/cselekedeteivel kapcsolatban!

15. Összegezze minden csoport a maga számára a saját figurájáról megtudottakat! A SZEREP A FALON erre jól alkalmazható konvenció.

16. Az előző pontban felrakott képből kiindulva próbáljuk meghatározni a figura „TÖRÉSVONALAIT”! Mikor tört először/másodszor/...súlyosan a figura? Milyen helyzet(tek)ben? Konkrétan mit nem tudott elviselni, megélni?... Mi volt az a helyzet, amikor a környezete szerint „nem normális emberhez illően”, „flúgosan”, „mint egy örült” stb. viselkedett? Azt tudjuk, hogy McMurphy kivételével mindenki már legalább 3-4 éve önként „vonult be” az elmeegógyintézetbe (lehet, hogy vizsgálatra be kellett mennie, de önként maradt ott...). Ehhez hosszú utat kellett bejárnia a csoport által vizsgált figurának – ennek az útnak a jelentősebb kanyarulataira, vargabetűire, fordulópontjaira vagyunk kíváncsiak. Célszerű lenne a csoportokkal minél előbb tisztázni, hogy nem érdemes olyasmiben gondolkodniuk, miszerint hősiük leesett a lóról, séta közben a fejére esett egy virágcserep stb. A vizsgált figurákkal semmiféle hasonló jellegű baleset nem történt.

Az adott figura „vezérmotívumára” utalóan a csoportok az előzőekben már kaptak némi segítséget: a kórházi feljegyzésekben szereplő mondatokat.

17. Csoportokban a „törésvonalak” valamelyikének feldolgozása: alapvetően EGYEZTETETT RÖGTÖNZÉS formájában, de – a csoport munkáját irányító drámatanár döntésétől függően – használható hozzá más és több konvenció is.

Ha az idő engedi, jó helye lehetne a foglalkozásban egy SZAKÉRTŐI JÁTÉK konvenciónak a „mit kellett volna és mennyire kellett volna másképp tennie” elemek összegzésére.

18. BESZÁMOLÓ. A 17. pontban elkészített jelenetek bemutatása és megvitatása. Alapvető szempont lehet a jelenetek megbeszélésekor, hogy valóban elégségesnek látszik-e a kiválasztott „törésvonal” ahhoz, hogy a vizsgált figura az elmeegógyintézetben kössön ki.

19. Nézzük meg az ÚJRAJÁTSZÁS konvencióval, hogy mit kellett volna tenniük a figuráinknak az ilyen (és hasonló) kényes helyzetekben! Mi lenne az A LEGKISEBB VÁLTOZTATÁS, amivel a már ismert következmény elkerülhető, „megúsítható” lenne számukra?

Ez újabb – és nagyon fontos! – csoportbontásos munka.

20. Záró JELENET a színész-tanároktól: ennek a jelenetnek át kell kötnie a következő foglalkozáshoz. Sűrített életkép a Főnéni birodalmából. A következő foglalkozást ez a jelenet nyitja majd (ismétlés).

Záró jelenet

Főként mozgásra épülő jelenet: Laza tartású, furcsán csukló-nyeklő emberek, akiket egy pillanat alatt összeránt a Főnéni érkezése. A maguk torz módján állnak vigyázzba: furcsák-suták továbbra is, de tónust váltanak, a tőlük telhető legfeszesebbre. Főnéni, porcelánmosoly: „A házirend értelmében...” Valakivel, egy valakivel gondja van a Hatalomnak. A többiek szerepet váltanak, megsokszorozzák a Főnénit, mint csoport jelenik meg, a többiek kiemelik, hirtelen fölé nő a „problémás betegnek”, közben sok szájból beszél, mindből a házirendről, a beteg javáról, a gyógykezelés szükséges voltáról, és persze mosolyog kegyetlenül, hiszen ő kedves. A beteg a földre kerül, aki eddig nyugodt volt, most az is görcsökbén...

Ha ezen a foglalkozáson megfelelő hangsúlyt kap az, hogy mi elől menekültek hőseink az elmeegógyintézetbe, vagy mit kellett volna és mennyire kellett volna másképp tennie a vizsgált figurának, akkor jó kontraszt lenne az, hogy itt milyen az élet, milyen az, amibe megérkezett... Azt erősítené fel, hogy milyennek élhette meg a kinti életét, ha még ez is jobb, mint az volt...

Melléklet az 1-2. foglalkozáshoz

A foglalkozássorozathoz megajánlott figurák, néhány őket jellemző írásos anyag a személyi dossziéjukból (ezek köre bővíthető).

Neve: Billy Bibbit

Életkora: 31 éves

Születési helye: Oregon/Luisewill falu

Foglalkozása: gazdálkodó

Feljegyzések:

1.

Édesanyja jelenleg is dédelgetve szereti, mintha kisgyermek volna. Különösen amióta dadogásához többször ismétlődő, teatrális színezetű öngyilkossági kísérletek társultak. Apja a vietnami háborúból hazatérve rövid ideig élt családjával, majd nyomtalanul eltűnt. Azóta édesanyja vezetésével közösen gazdálkodnak farmjukon. Baráti társasága nincs, nagy ritkán, a hétvégeken megy be a városba – szórakozni – a „haverokkal”. Sokszor fiúk és lányok gúnyolódásának céltáblája: rendszeresen „cikizik” félénk természetű és a nőkkel szemben érzett bátortalansága miatt. Régóta elvagyódik a farmról...

2.

Baráti társaságában (haverok!) dadogása és félénksége miatt lenézték és kinevették. Álmaiban ő a társaság középpontja, tőle vár mindenki tanácsot, ötletet, rajta csüng az egész csapat, lesik minden szavát. Gyakran mondja magáról, hogy „hülye és béna vagyok”. Szenved a dadogásától. Mindenhol egyedül érzi magát, egyetlen barátja egy ló (Bütyök), vele „beszélgetve” sohasem dadogott. Édesanyja túl erős szeretetével magához láncolta, nem hagyta, hogy Billy a saját életét élje.

Neve: William Harding

Életkora: 34 év

Születési helye: Oregon/Rickstein város

Foglalkozása: formatervező mérnök

Feljegyzések:

1.

A munkáját nagyon szereti, bár az utóbbi időben figyelmét gyakran jobban leköti a jóslás. 30 éves korában, négy évvel ezelőtt vette el a nála 5 évvel fiatalabb, foglalkozását tekintve modell feleségét. Azelőtt édesanyjával élt együtt. Baráti köre, akik egyébként munkatársai saját tervezőirodájában, jó véleménnyel vannak róla. Ő azonban gyakran úgy érzi, hogy nem szeretik. Ez az érzete más társaságok esetében is fennáll.

2.

Társaságban gátlásosan viselkedik, úgy érzi, hogy megnyilvánulásával gyakran ellenszenvet vált ki az emberekből. Ezért az ilyen helyzeteket vagy elkerüli, vagy ha belekerül, akkor „túlszerepli”, mesterkéltséggel és feltűnő viselkedéssel éli meg. „Zenész kezei” ilyenkor mintha elszabadulva önálló életre kelnének. Amikor ezt észleli, akkor zavara csak fokozódik, megpróbálja eldugni a kezét, ami viszont kiszabadul...

Felesége népszerűségét a férfiak körében féltékenységgel és fájdalommal nézi. Álmaiban az asszony csak őt szereti, s ezt az (álmokban) a nyilvánosság előtt is minden pillanatban kimutatja. Romantikus lélek, ez olvasmányaiból is kiderül. Szeret az apró, hétköznapi használatra szánt tárgyak tervezésével foglalkozni.

3.

Jellemzői: gyorsan, sokat és jól fogalmazva beszél; magányos, elégedetlen, féltékeny a feleségére, ábrándozó, gátlásos, mindig kevesebbnek képzei magát, mint amilyennek mások látják, sikerre és megfelelésre vágyik, vékony testalkatú, a keze nőiesen finom

4.

Feleségétől kapott levél

Kedves William!

Szürkén peregnek a napok. Az egyik fotózás a másik után. Divatbemutatók követik egymást.

Nem történt semmi érdekes, mióta elmentél.

Én jól vagyok, remélem Te is.

Itt nagyon jó az idő, bár a jövő hétre esőt jósolnak.

Ha tehetem, meglátogatlak.

Csókol: Ann

Neve: Robert Cheswick

Életkora: 28 év

Születési helye: Oregon/Luckwill város

Foglalkozása: áruházi előadó (kisegítő)

Feljegyzések:

1.

Nővérével él együtt. A 20 mérföldre lévő tanyájukon élő idős szüleit kéthavonta látogatja. Gyermek- és fiatalkorában iskolatársai gyakran megverték. Munkája iránt közömbös. Nővére gyermekével kitűnő a kapcsolata. Visszatérő álma: üldözik, (többnyire) ismerősök elől menekül. Időnként kísértést érez üveg-
tárgyak összetörésére. A kísértésnek nem mindig tud ellenállni.

2.

Barátai kinevették és lenézték, mert családja (szülei és nővére családja) gyermekként kezeli és aggódnak érte. Egy porcelánokat árusító boltban dolgozott, de sokszor volt problémája, mert ügytelenségével gyakran kárt okozott. Félelemérzet alakult ki benne minden törékeny tárgy közelségétől. Bensőséges kapcsolata van nővére fiával (Pete-tel), akivel legtöbb szabadidejét tölti. (Pete szemében ő a felnőtt, a bölcs tanácsadó.) Gyakran kérnek egymástól tanácsot. A korkülönbség ellenére barátok. Egy alkalommal Pete tanácsot kért tőle, hogy hogyan közeledjen egy lányhoz.

Robertnek volt barátnője, aki egy másik fiú miatt otthagya őt. Robert azóta sem tudta kiheverni ezt a szakítást. Gyakran voltak rossz és önpusztító gondolatai.

Neve: Randle Patrick McMurphy

Életkora: 35 év

Születési helye: Oregon állam/Marnie farm

Foglalkozása: (?)

Feljegyzések:

1.

A háborúban Ezüst Érdemkereszttel tüntették ki, mert megszervezett egy szökést az ellenséges fogolytáborból. Később lefokozták, parancsmegtagadásért.

Többször tartóztatták le, hol garázdaságért, hol könnyű és súlyos testi sértésért, valamint csendháborításért. Szenvedélyes szerencsejátékos. Gyűlöli a nehéz fizikai munkát. Állandó lakhelye nincs, három-négy hétnél tovább nem dolgozott egy munkahelyen.

2.

13 éves korában került kapcsolatba a szerencsejátékkal. Egy elvesztett biliárdjáték során megkopasztva és megalázva került ki a játékeremből.

Első munkahelyén egyik kollégája sértegeti, ezt nem tűri, így verekedésbe keveredik. Később azonban ő áll ki a verekedést kezdeményező munkatársa mellett. Az egyik munkahelyén, verekedés miatt, mindössze 3 óráig volt munkaviszonya.

3. drámafoglalkozás

Az osztály „normális” élete, vagyis milyen a helyzet Miss Ratched (a Főnéni) uralma alatt? Hogyan kezeli az Üzem kiszuperáltjait a Főnéni? Az ellenállás esélyének minimálisra csökkentése, az esetleges kisebb zendülések kezelése (é. megtorlása), vagyis hogyan tartják sakkban az itt lakókat? Mivel magyarázzák meg maguknak ennek a rendnek az elfogadását az ott élők? (Ebbe beletartozna az is, aki bentlakó, tehát sokkal inkább kiszolgáltatott, de bele pl. az orvos is, akinek – látszólag – nem lenne érdeke kiszolgáltatni a diktatúrát.) Miért fogadják el, illetve miért tűrik el a Főnéni uralmát?

Egy konkrét lázadás történetének (valakié) vizsgálata (több ilyenről tesz említést a regényben Ken Kesey). Hogyan éli meg az, akivel történik, s az, aki csak szemtanú (látja az eseményeket és természetesen hat rá a dolog)? A megfélemlített csoport tagjaként mit tehetünk? Mi az, ami felrázhat/kimozdíthat bennünket az elnyomott elfogadott helyzetéből?

Időtartam: kb. 4 tanóra

Jelenetek

1. A beteg hétköznapiak, jelentéktelennek tűnő szembenállását (pl. nem kelt fel abban az időben, amikor kell, amikor a többiek teszik, valamit nem volt hajlandó megcsinálni, például takarítani, esetleg az ehhez hasonlókból többet is elkövetett stb.) a tett súlyához képest elképesztően erősen bünteti az Üzem. Mindenki mosolyog, de a lázadó beteg előbb-utóbb az elektrosokkos terápiára (a továbbiakban: EST-re) kerül.

Variáció: Látjuk a bentlakók, vagyis az ápoltak egyikének (a regénybeli felosztásuk: hevenyek, idülték és pangók, a leromlás fokozataiban haladva előre) tiltakozását egy ránézésre is jogosnak tűnő dolog miatt; láthatóan igaza van a fickónak, mellé kell állnia még a közömbös nézőnek is. Ezek után jön a fenti procedura.

Az elektrosokkos terápia jelentése itt (vagyis nem gyógyászati, hanem színházi értelmezésről van szó) = brutális módszerekkel „kezelnek” valakit: lefogják, beviszik, odakötözik, rákapcsolják a gépet, elektromos áramot vezetnek bele, vagyis kezelik az EST-vel. Kész, elájul. Látjuk később a – lehet, hogy csak időszaki, de óriási – változást: egy időre gépet csináltak belőle (most éppen kizárólag a biológiai program fut rajta). Büntetésül egy időre „lenullázta” a rendszer.

2. Egy finom, közösségi kikészítésbe nézhetünk bele, amikor valakinek – akaratán kívül – „feltárják” a közösség előtt a problémáját: megalázó pillanatok sorozata. Természetesen itt is „a beteg javára történik minden”, „az ő gyógyulását szolgálja a csoportülés”: ha nem beszél ki a problémáját, akkor benne marad, s csak árt vele magának. Ha nem segítünk kibeszélni a másik problémáját, ha nem teszünk fel neki kegyetlen kérdéseket, akkor akadályozzuk a gyógyulását – mint tudjuk a Főnénitől.
3. Egy „főnéni”, hétköznapi, mosolygós megalázás (ó, csak egy kérdés, amit erőteljesen, de továbbra is mosolyogva megismételnek, ha kell): megalázás valami olyasmiben, amiben felnőtt embert nem szoktak „rendszabályozni”. Kesey regényében vannak ilyenek: valaki nem vesz be egy bizonyos gyógyszert, mert – jogosan – fél annak már általa ismert mellékhatásaitól... Beadják erőszakkal. (Variáció: Valamit nem tehet, vagy éppen tennie kell –, a házirendre hivatkozva kötelezik erre.)
4. Porcelánmosoly a Főnéninél, esetleg a személyzet minden tagjánál, mindent így csinálnak. Instrukció a jelenet szereplőinek: csak egy kicsit legyen más ez a mosoly, mint a megszokott! Ettől lehetne a diákok számára igazi feladat a „furcsaság” definiálása. (Itt valamivel baj van... Mi lehet az?)

Tárgyi feltételek

- Jól jöhet ehhez a foglalkozáshoz néhány fehér köpeny.
- Hasznát vehetjük egy maszknak is: lehet a Főnéni maszkja, ez hárítja a nemi identitás miatti problémákat, továbbá a diktátor „nem emberarcúságát” is szolgálhatja.

A foglalkozás forgatókönyve

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.

2. A szokásoktól eltérően rögtön csoportbontásos munkával (és hosszabb bevezető nélkül, a résztvevők sztereotípiáira építve) indítunk. Állítsunk össze napirendet (ÍRÁSOS MUNKA) egy tetszőleges kollégium vagy egy tábor, esetleg egy család számára! Legyen ez olyan, ami harmonikusnak mondható, közmegelegedésre számíthat! (Próbáljunk minél előbb túllépni a „mindenki akkor kel fel, amikor akar”, vagy a „10-kor ébresztő” szintjén! Keressük az optimális megoldást, ami a legtöbb érintett embernek jó lenne!) Nem kell hosszú időszak időtervét elkészíteni, elég talán egyetlen napszakot, pl. a reggelt...
3. Alakítsuk át ezt a napirendet úgy, hogy szembetűnően nagy változtatásokkal ne éljünk, de a végeredmény olyan legyen, hogy senki ne szeresse azt! A változtatások mértéke csak akkora lehet, hogy az új napirend – ha szükséges – védhető legyen (tehát ne legyenek benne durva, kirívó dolgok), meg tudjuk magyarázni azt, hogy miért fontos annak a betartása, sőt, az igazából azokat szolgálja, akik ott laknak, aszerint élnek stb.

Szervezési megoldás lehet az, ha két-két csoport kicseréli egymás között az általuk elkészített napirendet – a másik csoport feladata „lerontani” azt. (Tudnunk kell, hogy miféle embercsoportnak készült az eredeti napirend – írják oda a csoportok, hogy család vagy kollégium stb., mielőtt átadják!)

4. Csoporton belül beszéljük meg az eredményeket! A legfontosabb tapasztalatok az egész csoport elé vihetők (BESZÁMOLÓ).
5. (Látszólag témát váltunk...)
Az 1-2. színházi JELENET megtekintése (a foglalkozásvezető rövid bevezetője után: hol vagyunk, kiket látunk, milyen gyakoriságúak az ilyen események, ki kit játszik a színész-tanárok közül?).
6. A látott JELENETEK MEGBESZÉLÉSE egész csoportban, foglalkozásvezetői kérdések alapján. Feltehetőleg kellően expresszívnek lesznek a jelenetek, s akkor ebben az esetben nincs szükség irányított beszélgetésre: elegendő, ha a kérdések segítségével a facilitátor teret ad az első benyomásoknak, segít azok feltárásában, összegyűjtésében...
7. ÚJABB JELENETEK (a fenti listában 3-4. szám alatt szereplők) megtekintése. A foglalkozásvezető a jelenetek előtt mondja el, hogy a már látott erőszakos események nem ritkák itt, de nem ezek uralják a hétköznapokat! Sokkal inkább jellemzőek az olyan pillanatok, mint amiknek a következő jelenetekben leszünk tanúi:
8. A 3-4. jelenethez kapcsolódóan: Egész csoportos formában adjunk teret a VISSZAJELZÉSEKNEK (főként a 3. jelenettel kapcsolatban), majd definiáltassuk azt, hogy miben volt furcsa számunkra a 4. jelenet, milyen kommunikációs problémát fedeztek fel itt! A „meghatározás” után kérdezzünk rá, hogy szeretnének-e ebben a közegben élni; lehet-e példának okáért hinni itt az embereknek?! Mit ronthat meg az, ha így viselkednek a velünk élők és/vagy a hatalomban felettünk lévőek?
9. Váltás: újabb, látszólag az előzményektől független téma következik...
BESZÉLGESSÜNK a diktátorokról! (A kifejezés jelentése tisztázandó –használható szótári cikkely, meghatározás...) Milyen cselekedetek jellemzik őket? Milyenek ők például fizikailag? Mondjunk ilyen figurákat! (Lehet valós személyt is mondani, történelmi figurákat még inkább.) Tipizálhatók-e a diktátorok?
10. Nézzünk meg egy olyan (hétköznapinak mondható, tehát nem kiemelt jelentőségű, nem különös stb.) helyzetet, amikor a diktátornak – személyi, vagyis személlyel kapcsolatos – problémája akad! Hogyan oldja meg? (Hangsúlyozom: ezek a figurák lehetnek „zsebdiktátorok” is, pl. egy diktatórikus hajlandóságú családfő, egy bandavezér stb. – a példák szabadon, tetszőleges kultúrából hozhatók.) Ha nincs ilyen a pillanatnyi „felhozatalban”, akkor keressünk egész csoportban olyan helyzetet is, amiben a végén az, aki rosszul járt, még hálás is kell legyen, avagy ami után a közeg, a társadalom a diktátor tettét nem erőszakként értékeli, hanem jótéteményként!
(A közösen egyeztetett JELENET bemutatása a FÓRUM-SZÍNHÁZ eszközeivel történhetne, vagyis az éppen nem játszó tanulóknak is beleszólásuk lenne a jelenet alakulásába.)
11. Térjünk vissza a kórházi osztályra! Történetünk egyik fontos szereplőjét láttuk az előző jelenetekben – Miss Ratchedről van szó, akit az ápoltak maguk között többnyire Főnéni-nek hívnak. Osszuk meg a tanulókkal néhány információt a külsejével, a családi, pontosabban az intézeten kívüli helyzetével kapcsolatban! Rakjuk fel a Főnéni társadalmilag elfogadott, konszolidált figuráját! Írjuk le a külseje mellett a szokásait is! (Hajadon, bár benne van a korban, középmagas, szőke hajú, kontyban hordja a

mindig, minden szálában rendezett frizuráját, minden esetben makulátlan fehér, kikeményített egyenruhában jelenik az osztályon. Peckesen jár, porcelánmosoly az arcán, ami többször ott ragad, akkor is, amikor már a helyzet mást követelne. Ha ideges, akkor a rendkívül fehér bőre rózsaszínre vált. Nagy mellei vannak, ezeket leszorítja az egyenruhával. Fonott, fedeles kosárral jár. A nap nagy részében az üvegkalickájában ül, a nappaliban lévő betegeket figyeli – és jegyzetel.) Elő kell, hogy kerüljön a közismert karitatív tevékenysége is...

12. Ez az ember *diktátor*. BESZÉLJÜK MEG, hogyan, milyen módon tudja elfogadtatni magát a külvilággal? Miért nem bukik le? Mi az, ami miatt minden esetben védhető, pontosabban támadhatatlan?
13. Nézzük meg csoportbontásos munkában (JELENETBEN, megállításokkal, kihangosítással, de más konvenciók is alkalmazhatók), hogy a Főnéni miként tudja „kicsinálni” azt az osztályos orvost, aki nem tetszik neki! A hagyományos kórházi hierarchia szerint az orvos lenne a főnök az osztályon... Hogyan tud mégis hatalomban maradni a Főnéni? Milyen ember/orvos lehet az, akit elvisel a Főnéni, illetve aki elviseli a Főnényt? (Itt is lehet több próbálkozásunk, vagyis minden csoport erre a problémára keresi a megoldást, majd a csoportmunkát BESZÁMOLÓ követi...)
14. Vizsgáljuk meg a hatalommal szembeni védekező mechanizmusokat! Egy zárt kórházi osztályon élő emberek kiszolgáltatottsága még akkor is rendkívül nagy (sokkal nagyobb, mint „kint”!), ha közülük jó néhányan önként vállalták a gyógykezelést. Itt leszűkül a választható megoldások köre, de azért vannak ilyenek(!) – ezek egy részéről értesülünk a regényből. A munkacsoportok hozhatnak ötleteket – játékban is tehetik ezt, nagyon rövid (MIKRO-) JELENETEK formájában.
15. Próbáljunk lejátszani egész csoportban egy JÁTSZMÁT! A csoportot két részre osztva az egyik társaság a Főnéni helyében, míg a csoport másik fele az egyik beteg helyében gondolkodik. A cél: nyerni valamilyen konkrét ügyben. (A helyzetet meg kell adni, teljesen konkrétan – ezzel együtt lehet köznapisituáció is.)
16. Van-e valamilyen közösségi lehetőség a hatalom packázásainak kivédésére? Esetleg az előző játszma végének VISSZAJÁTSZÁSA: változik-e a helyzet, ha az egyik oldalon többen állnak?
17. GYŰJTÜNK ÖSSZE azokat a gondolatokat, amelyek az osztály lakóinak fejében fordulnak meg, s önmaguk megnyugtatására, a fennálló helyzet elfogadására ösztönzőek!

Improvizációs vetélkedő

A tábori programban a keddi nap estéjén szerepel ez a vetélkedő, ami főként rögtönzéses játékokra épül. Első lépésként – feloldva az altáborok közötti határokat – a már megszokottól eltérő összetételű csoportokat alakítunk valamilyen (sorsolásos) társvalasztó játékkal.

A vetélkedő feladatai a következők:

1. Tablósorral elmondani egy történetet

- 4+1 képben; a ráadás kép címe: Ami a történetből kimaradt
- maximum **10** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5-10 perc

A csoportok az alábbi történetekből (vagy ha ezek a tábor vezetőinek megítélése szerint nehezek lesznek, akkor más egyszerűbb történetvázakból) húzhatnak. Minden képben szerepelni kell a csoport összes tagjának! A szerepeket az egyes képek között nem kell megtartani, átvinni. (Amennyiben egyszerűbb történeteket adunk feldolgozásra, akkor a felkészülési időt is csökkenthetjük: max. 5 perc.)

Hamlet

A királyfi családi gyász, apja halála miatt megszakítja külföldi egyetemi tanulmányait.

Apja szellemét látja-hallja, s amit hall, az borzalmas: apja erőszakos halált halt, s kéri, hogy büntesse meg gyilkosát. A gyilkos a trónján ül, ráadásul feleségül vette a királyfi anyját.

Bosszút álljon vagy ne – tépelődik hosszan a királyfi, közben egyre több a halott: pl. a függöny mögött rejtőző Polonius („ál-lamminiszter”), a lánya Ophélia (Hamlet kedvese), az Angliába utazó Rosencrantz és Guildenstern (Hamlet volt egyetemi kollégái, most ellene dolgozó spionok).

A bosszúba belehal jóformán mindenki: a király- és testvérgyilkos Claudius, Gertrud, az anya, Hamlet maga, az őt párbajra hívó Laertes (Polonius fia, Ophélia bátyja).

Holttestek a trónteremben, és a trón üres – besétál a hatalomba Fortinbras, a szomszéd király.

Romeo és Júlia

Az utóbbi időkben harmadik alkalommal csapott össze Verona utcáin a két ősidőktől fogva ellenséges család. Mindez nem akadály abban, hogy Capuleték megtartsák szokásos báljukat. Itt látja meg egymást a két család ifjú reménysége: Romeo és Júlia. Mint tudjuk, szerelem első látásra, pillanatokon belül csókolóznak, és a gyors folytatás: másnap titkos esküvő, éjszaka (titkos) „nász”. Csakhogy közben ott a délután is: Romeo párbajban megöli Júlia unokabátyját, Tybaldot, amiért száműzi Verona hercege.

Akadtt egy jó parti, Júliát férjhez akarja adni apja. A menekülés: tetszhalottá tévő szer bevétele. Romeo halottnak hiszi tetszhalott kedvesét – öngyilkos lesz (méreggel).

Ébredés a kriptában, Júlia a halott Romeo mellett, miért élne tovább, ő is öngyilkos lesz (törrel).

Lear király

Lear, az öreg király ünnepélyes körülmények között felosztja birodalmát: el akarja rendezni a halála utáni világot is. Csak hogy az ünnepségen a formális hűségnyilatkozat helyett a kedvenc, a legkisebb lány, Cordelia, prózai egyszerűséggel beszél, nem hajlandó az „udvarlásra”, a „tömjénezésre”. A sértődött király kitagadja, sőt a védelmére kelő Kent gróft (bizalmi emberét) is száműzi.

A birodalom immár a két idősebb lány kezében.

Az eseményeket innen egyre inkább az államminiszter Gloucester gróf fattyú fia, Edmund mozgatja. Eléri (törvényes) testvére száműzését, apja vagyonfosztását, megvakíttatását, szerelmet ígér a király a két idősebb lányának – hatalomra tör.

Az öreg királynak a lányai még szállást sem adnak (kiűzik a viharba) – örület vesz erőt rajta.

A kitagadott legkisebb lány sereggel siet apja segítségére, de csatát veszítenek. A lányt Edmund felkötötte, az öreg király is meghal, Gloucester sem bírja a kínokat tovább. Edmundot is eléri végzete, mégpedig testvére kezétől, párbajban.

Szentivánéji álom

Két szálon fut a cselekmény: a földi világban Theseus, Athén ura esküvőjére készül Hippolytával, az amazonkirálynővel. Ünnepséget szerveznek, erre készítik műsorukat az athéni mesteremberek („amatőr színjátszók”): a Pyramus és Thisbe szerelméről szóló szörnyű víg tragédiát.

Ez idő alatt a földöntúli világban Oberon tündérkirály és Titánia tündérkirálynő szerelme és féltékenysége kapcsán viszályok, veszekedések vannak napirenden (pl. Titánia megszerzett magának egy fiút, s érdekes módon Oberon is a fiút akarja; Oberon varázslatot bocsájt Titániára, aki egy számba, pontosabban számárrá változtatott földi emberbe lesz szerelmes, meg is tartják a nászt stb.). Oberon szolgájának (ő mozgatja a darabot), a mágikus képességekkel bíró Puck ügyetlenkedéseinek időnként (s rövid időre) áldozatul esnek a földiek.

De a végén minden elrendeződik: egybekelnek azok, akik ezt akarják, a szerelmesek egymáséi lesznek...

A mesteremberek is bemutathatják előadásukat a főrangú párnak.

2. Gép

- működő szerkezet – amely mozdulni is képes, hangot is ad – létrehozása a másik csapat által adott témára, vagyis a gép neve alapján
- maximum **5+2** pont adható (a plusz pontok a hangra)
- felkészülési idő: kb. 3-5 perc

3. Csoportos rögtönzés

- kihúzott témára (filmcímekre)
- maximum **10** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5 perc
- a kihúzott cím alapján nem a film történetét várjuk (sőt: csak azt nem!); beszéd, mozgás egyaránt lehet a rögtönzésben

Témák: Bár filmcímeket adunk meg, de nem az alkotások történetének reprodukálása a játszóknak dolga (feltehetőleg sokat nem is ismernek ezek közül!), hanem a cím által körülhatárolt téma feldolgozása!

1. Egy amerikai Párizsban
2. Idegen a cowboyok között
3. Érzelem és értelem
4. Titkok és hazugságok
5. Veszedelmes viszonyok
6. Florida, a paradicsom
7. Éjszaka a Földön

Ha valamelyik nem tetszik, akkor visszaadhatja a csoport, kap másikat.

4. Stílusjáték

- az előző csoportos rögtönzésre építve, kihúzott stílusjellemzők alapján
- maximum **5** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5 perc

„Stílusok” („hívószavak”)

1. tragédia
2. musical vagy rockopera
3. tévéshow
4. romantikus (lehet „love story”-stílus is)
5. „akciófilm-stílus”
6. horror
7. „művészfilm-stílus”
8. népies

5. Aktuális – paródia

- a tábori életünkről szóló paródia készítése a feladat (ha lehet, akkor a csoport minél több tagja szerepeljen benne!)
- maximum **10** pont adható
- felkészülési idő: kb. 5 perc

A vetélkedőt a pontszámok összegzése, eredményhirdetés, díjkiosztás zárja. Szerencsés megoldás, ha a díjak közösen elfogyaszthatók...

4. drámafoglalkozás

(Cheswick halála)

McMurphy megérkezése – ezt a regény a mesélő, vagyis az Indián szemszögéből alaposan részletezi. Miként lesz McMurphy-ből az, akitől a felszabadításukat várják az emberek... A rend felborulása törvényszerűen bekövetkezik McMurphy érkezésével, hiszen olyan valaki lépett be a rendszerbe (egy „rendszeridegen”), akit még nem darált be az Üzem.

Foglalkoznunk kell az Üzem reakciójával, s hasonlóképpen az érkező (McMurphy) önvédő reflexeivel, amint megtudja azt, hogy itt mire és hogyan megy ki a játék. A történet szintjén a foglalkozás azon pillanattal előtt áll meg, hogy (látszólag) győz a „forradalom”, vagyis a „horgászós” kirándulás már nem tárgya, de a szervezése igen: ahogy eléri, ahogy a Főnéni ellenére ráveszi a hevenyek egy részét a kirándulásra való jelentkezésre (hogy összejöjjen a létszám).

Fókusz: Hogyan lesz valakiből forradalmár és vezér?

Időtartam: kb. 4 tanóra

Jelenetek

1. Kétszer nézünk meg egy jelenetet: először az előző foglalkozás részét képező (3. foglalkozás/4.jelenet) „porcelánmosolyos” jelenet játsszuk vissza, majd a „második körben” megnézzük, hogyan működik (pontosabban: hogyan nem működik) ez a harsány, életkedvvel teli McMurphy-vel együtt!

2. Olyan jelenet, amelyben valaki „belelép” a már kialakult rendbe: mintha (látszólag) nem tudná a játékszabályokat, olyasmis tesz, amivel felborítja az asztalt és kiborítja azt, amit ki szoktak borítani. A rögtönzéses feltáró technikák jobb témákat hozhatnak fel, de a regényben szereplők közül is ajánlható néhány a színész-tanárok, drámatanárok számára: McMurphy pl. fogat akar mosni kora reggel, amikor a tisztálkodási eszközöket, köztük a fogkrémet szigorúan elzárják. El kell kérnie azt a feketétől (a segédszemélyzettől, a Főnéni gondosan válogatott embereitől)... Korábban kel fel, alsógatyában mászkál a folyosón... Reggeli végeztével előbb akar felállni az asztaltól és átmenni a nappaliba, ami a játéktér. Ezzel persze nem várná ki a napirend szerinti időpontot... Kötözködik vagy éppen lekezelően bánik a Főnéni segédekkel, a feketékkel (zsargonban: „alázza őket”)... Ép értelmű, egészséges javaslatokkal él, ezzel szembeszáll a házirenddel.

3. Két szereplős jelenet: McMurphy és az úszómester beszélgetése – a regényre alapozva.

4. Cheswick halála. (A regényben: beugrik az uszoda vizébe, belekapaszkodik a rácsba a medence alján, és nem tudják letépni onnan, pedig próbálja az úszómester, próbálja McMurphy, a segédszemélyzet, a „feketék”. Szerszámokat keresnek a rács kiszérelésére, de Cheswicket már csak holtan tudják felhozni, akkor is szorítja még a rácsot...)

Nem a regény uszodabeli jelenetét kellene reprodukálni... de egy talán szokatlan narrációs megoldással (elmondjuk, „lejárjuk” – hidegen, szárazon, hiszen így is rendkívül erős a történet) megmutatható lenne az, ami történt... Fontos a beugrást megelőző pillanat, amikor Cheswick arról beszél, hogy McMurphy-nek mégis csak tennie kellett volna valamit...

5. A kirándulás – indulás előtti akadályok. Csak az egyik lány jön meg (része lehetne, hogy miként fogadnak egy csinos, fiatal prostituáltat az intézetben a betegek), így egy kocsival kevesebb van, mint amennyivel el lehet indulni. A Doktor beszáll, hozza saját kocsiját. Indulhatnak...

Tárgyi feltételek

Néhány olyan jelmez, ami segítheti McMurphy figurájának megteremtését. Sapka például, esetleg egy dzseki, nadrágtartó. Egy pakli kártya – látszik rajta, hogy „jól bejártatott”...

Történetváz

Jön McMurphy, nem ismeri a helyet, teljesen másként, ide nem illően viselkedik. Felrúg bizonyos szabályokat. Ezzel felhívja magára a bentlakók figyelmét. Beviszi a szokásait, ezek divatossá válnak, az ő játékaikat szívesen játsszák, furcsálkodnak azon, amin ő, tiltakoznak az ellen, ami ellen ő stb. Sikereket ér el – ráruházzák a vezér szerepét. Aztán McMurphy hirtelen, meglepetésszerűen visszakozik: amikor megtudja, hogy innen nem lehet csak úgy kijutni, azt a Főnéni nagyon nagy mértékben tudja befolyásolni, akkor nem viszi tovább a vezér szerepét. Mit kezdünk akkor, amikor a vezér beindított bennünket, van egy csomó megkezdett akciója, majd visszalép, nem teljesíti a szerepelvárásokat? A regényben ez Cheswick életébe kerül (akit tulajdonképpen becsapott McMurphy, hiszen amikor visszalép, ő tovább megy, falakba ütközik, megkapja a büntetést, megy az EST-re, majd öngyilkos lesz, ld. a regényt ez ügyben: uszoda meg a rács).

A foglalkozás forgatókönyve

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.
2. A foglalkozás indulhat a fenti 1. SZÁMÚ JELENETTEL.
3. ANALÓGIA: Nézzük meg, hogy egy iskolai osztályban (átlagosban, persze, de gyorsan adjuk meg, hogy hol van, milyen életkorúak járnak ide) miként fogadnak egy a szokásaiktól jelentősen eltérő módon viselkedő új osztálytársat! Például: csendes, jól tanuló osztályba érkezik egy harsány, hangos, kissé ízetlenül viccelődő fickó; vagy egy tipikus városi (pl. „számítógépes”) osztályba érkezik egy nagy dumás falusi gyerek, aki ráadásul erős, férfias, tud lovagolni, nem is szegény stb. (Ez utóbbi érdekes fordítva is: ma gyakori az agglomerációba kikerülő városi gyerek.)
Az analóg helyzettel azt éreztethetjük meg, hogy miként élhették meg, hogyan reagálhattak a kórházi osztály lakói McMurphy érkezésére és arra, amit magával hozott...
4. A fenti 2. SZÁMÚ JELENET megtekintése.
5. EGYEZTETÉS: Nézzük meg azt, hogy vajon a jelenetben látottak alapján milyen tényezők hatottak az osztályra úgy, hogy a kezdeti idegenkedésük McMurphy iránt hamar az ellentétes végletbe csapott át. Vagyis milyen megnevezhető magatartásbeli-viselkedési elemek miatt lett McMurphy a vezér (ahogy a könyvben mondja: a kerge kos) az osztályon? Gyűjtsük össze ezeket az elemeket!
Szervezési kérdés: ez a „listázási feladat” megoldható egész csoportban is, de ha a foglalkozásvezető úgy gondolja, akkor mehet csoportbontással is...
6. ÁLLÓKÉPEK, RÖVID JELENETEK a regényből adott vagy a regény bizonyos elemeire alapozott rövid szöveg alapján: sikereket érünk el a vezérrel, vele jobb lesz az életünk; a vezér az életünk középpontja. Eléri például, hogy kikapcsolják vagy lehalkítják a zenét, ami egész nap szól (magnóról, hangosan, ráadásul ugyanazok a felvételek ismétlődnek naponta; McMurphy-nek az idegeire megy); elérik, hogy megkapják a betegek a kártyázáshoz a volt zuhanyozót (külön szobát), ahol nem kell hallgatni-

uk a zenét. A munkacsoportok megkapják a történetet, vagyis nem a „mi történi”, hanem a „hogyan történi” kitalálása a feladatuk.

A történetek a 6. ponthoz

a.)

Ma, mire a szememet kinyitom, már McMurphy kint van a klozetton –, és énekel.

Énekel! Megdermed mindenki. Ilyet nem hallottak már évek óta ezen az osztályon. A lakók felkönyökölnek és pislogva hallgatják. Fölrántják a szemöldöküket, egymásra bámulnak. Hogyhogy a feketék nem forrasztják a torkára az éneket odakinn? Még soha nem fordult elő, hogy ekkora ricsajt csaphatott volna valamelyikünk. Hogyhogy ezzel az új fiúval másképp bánnak?

Csakhogy az új fiú más, mint aki ebben az utóbbi tíz évben ide vetődött, más, mint akikkel találkozhattak odakinn... Lehet, ő is ugyanúgy ráfizet, de az Üzem gépszíja még nem kapta el.

Hogy bírt kicsusszanni a markukból? Talán vadon nőtt föl, csatangolt összevissza az országban, soha egy városban meg nem maradt pár hónapnál tovább, úgyhogy nem bírták rátenni a kezüket, mert ő csak kártyázott itt egy kicsit, aztán szedte a betyárbútort, majd ott egy kicsit, aztán állt tovább. Talán ez lehet. Soha nem engedte az Üzemet a közelébe, ahogy azt a feketét se eresztette tegnap a lázmérővel, és a mozgó célpontot nehéz eltalálni.

b.)

Kiszúrja magának a legkisebb feketét, odamegy hozzá, barátságosan a vállára csap, mintha szilvafa korukból ismernék egymást.

– Hé, cimbora, van-e itt valahol egy kis fogpaszta, hogy az agyaramat megsikálhatnám?

A fekete körülnéz, hogy kéznél van-e a másik két fekete, ha szükség talál lenni rájuk. Aztán felvilágosítja McMurphyt, hogy a szekrényben, viszont a szekrényt nem nyitják ki háromnegyed hét előtt senkinek.

– Ez a házirend – teszi hozzá.

– Vagy úgy? És a fogpaszta benne van a szekrényben? Elzárva tartják?

– Úgy is van. El van zárva szekrénybe.

A fekete már fordulna vissza, de a nagy kéz, mint egy kapocs, úgy szorítja a vállát.

– A szekrénybe van elzárva, mi? Ejnye-bejnye. És mégis mit gondolsz, miért lehet az a fogpaszta zár alatt? Tán csak nem akkora veszedelem? Hogy meg lehetne valakit mérgezni vele? Vagy a fejét lehetne szétverni valakinek a tubussal? Mit gondolsz, mi lehet az oka, hogy az ilyen ártatlan jószágot elzárva tartják?

– A házirend az oka, Mr. McMurphy. Mi lenne itten, ha mindenki akkor állna neki a fogát sikálni, amikor eszébe jut?

– Hát, rossz elképzelni, hogy mi volna akkor... Hé, Samukám! Mi tartol ebben a dobozban?

– Ebben? Ez szappanpehely.

– Igaz, hogy inkább fogpasztával élek, de... – belenyúl a fogkefével a dobozba, kétszer körbekavar, aztán a doboz szélén leveri róla a fölösleget – de egyszer ez is megfelel. Köszönöm alássan. A házirendre még később visszatérünk.

A fekete meg csak bámul utána, a törölórongy majdhogy ki nem hullik a szürke kezéből...

c.)

A Főnéni arca értetlen először, idő kell neki, míg rájön, hogy éneket hall. Még egy pillanatig hallgatja, meg akar győződni, hogy nem képzelődik, aztán fogja, s fölfújja magát. Az orrlíka kitágul, ahány lélegzetet csak vesz, attól mind nagyobbra nő, már akkora, amilyennek rég nem láttam. Épp amikor a legvarangyosabb a formája, akkor toppan elébe McMurphy. Sapka a fejében, más nem is igen van rajta, csak a törölköző a dereka körül. A Főnéni lába földbe gyökerezik. Földbe gyökerezik, és legalább két fejjel összemegy rögtön. Körülbelül a törölközőig zsugorodik és McMurphy toronymagassból mosolyog le rá.

– Jó reggelt, Miss Recs-csent! Mi újság kint a nagyvilágban?

– Itt nem lehet törölközőben rohangászni, hallja!

– Nem? – McMurphy lenéz a törölközőnek arra a részére, amelyik a Főnéni szeme magasságában van. Vizesen feszül rajta. – A törölköző is a házirendbe ütközik?...

McMurphy mintha zavart lenne... Utoljára rákacsint a Főnéni, vállat von, lecsavarja magáról a törölközőt, és fölveti a Főnéni vállára, mint egy fogásra.

Most látom, hogy a sortja rajta volt végig. Az a gyanúm, hogy a Főnéni még azt is szívesebben látta volna, ha nincs a törölközőnek aláöltözve. Némán, villámló szemmel nézi a sorton fickándozó nagy fehér bálnákat. Ez már több a soknál. Egy hosszú percbe is telik, míg összeszedi magát...

d.)

Három napja megy a Capitaly a nappaliban, házak, szállodák épülnek, két asztal van már összetolva, hogy helye legyen a sok hitellelnek meg a halomban heverő játékpénznek. McMurphy rávette a társaságot, hogy minden játékdollár után egy centet adjanak be, amit a bank kifizet, mert kell valami értelme legyen. A Capitaly doboza már tele van apróval.

McMurphy teljesen lefoglalja az asztal egyik végét. Kártyákat rakosgat, pénzt rak csomókba, a szállodáit rendezgeti. Százdolláros áll ki a sapkája hajtókájából, mint egy sajtóbelépő. Dilipénz, azt mondja rá.

7. BESZÁMOLÓ a csoportmunka eredményeiről a jelenetek bemutatásával.
 8. Amit nem sikerül elérniük a vezérrel sem, az a napirend ideiglenes átszervezése. Meg akarják nézni a focibajnokság döntőjét. Nem kapcsolják be nekik a központilag működtethető(!) tévét, ők mégis ab-bahagyják a napirend szerint ilyenkor kötelező takarítást, leülnek a készülék elé és nézik a sötét képernyőt. Sztrájk. Lázadás.
Fel lehet tenni a kérdést, hogy ebben a világban mi lehet a hatalom természetes reakciója, ha azzal a kéréssel fordulnak a betegek a Főnénihez, hogy a kupadöntő időpontjára változtassák meg a napirendet. FÓRUM-SZÍNHÁZI formában vizsgálhatjuk a helyzetet: a két szereplő McMurphy és a Főnéni (sor-soljuk ki, hogy melyik csapat melyik figurát kapja meg, mert a Főnéni nyilván nem lesz rokonszen- ves).
- Amennyiben a foglalkozásvezető a kérdéseire kapott válaszok alapján úgy gondolja, akkor ezt a for- má-t kihúzhatja – ebben az esetben több időt szánhat például az alábbiakra...*
- Össze lehet szedetni a gondolatokat (GONDOLATKÖVETÉS konvenció): egy csomó ember néz egy sötét képernyőt, nem türelmetlenek, sőt, félelemmel teli büszkeséggel teszik ezt. Vajon milyen gondolatok járhatnak a fejükben? Játshatunk a STÍLUSVÁLTÁS konvencióval is: csináljunk ebből a jelenetből bo- hózatot, jelenítsük meg úgy, mint egy forradalmat, de akár tragédiai feldolgozás is lehetséges...
9. JELENETBŐL INDÍTOTT MUNKA: megnézhetnénk, hogy az úszómester és McMurphy beszélgetése után és alatt miket gondolhat magában McMurphy. Visszajátsszuk a jelenetet, közben hangozhatnak el a kihangsított gondolatok. Előtte közölhetjük a szituáció végét (vagyis azt zártan adjuk meg), misze- rint McMurphy viselkedése a Főnéni és a „feketé” felé ezen beszélgetést követően – az előzőekben tapasztaltakhoz képest – alapvetően megváltozott, befogta a száját, túrt stb.
 10. NARRÁCIÓVAL áthidaljuk az időugrást: közöljük, hogy McMurphy megbújt, Cheswick viszont nem. A Cheswick haláláról szóló jelenetet is célszerű tanári közlésekkel előkészíteni. A 4. JELENET megte- kintése.
 11. Az 1-2. foglalkozáson Cheswick figuráját kidolgozó csapat szedje össze azokat a GONDOLATOKAT, amelyeket a fiú soha nem mondott el – mindenki más a többiek önfelmentésével foglalkozzon (ezen belül McMurphy-ével is)! Rövid BESZÁMOLÓ zárja ezt a játékot.
 12. Újabb időugrás: Cheswick halála után volt egy nagy beszélgetés Harding és McMurphy között. Pró- báljuk ezt a beszélgetést rekonstruálni, ami egyébként újra visszahozta a csoportba McMurphy-t, vissza a régi szerepébe. Mivel győzhette meg Harding McMurphy-t?
A szervezéshez: az 1-2. foglalkozáson Harding figuráját kidolgozó csapat most is Hardingnak adhat tanácsot, míg mindenki más McMurphy oldaláról vizsgálhatja a helyzetet.
 13. A házirend szerint lehetséges, ha 10 fő kéri és külső (civil) személy felelősséget vállal értük, hogy a betegek intézeten kívüli kirándulásra menjenek. Ilyen tervet forgat a fejében McMurphy: két „néniké- je” (két, ősi mesterséget űző fiatal lány) jönne értük kocsival, ők vinnék le őket az óceánhoz, ahol ha- jót bérelnek és nyílt tengeri horgászatra – lazacozni – mehetnének a csapattal.
A Doktornak rokonszenves a terv (a kirándulás mint közösségi program terápiás értéke miatt támo- gatja az akciót), kivételesen előbb nyilatkozik róla, minthogy megkérdezné a Főnénit. Vajon milyen úton-módon próbálja megfűzni ezt a tervet a Főnéni? Gyűjtsünk ötletet, majd a legerősebbeket te- gyük próbára! Próbáljunk ki néhány megoldást úgy, hogy a JELENETBEN élünk a HATÁS-ELLENHATÁS együttes bemutatásával!
Ha kell, vagyis ha nagyon elszáll a társaság a sztori bonyolításával, akkor lezárhatjuk a „történetépí- tést” annak közlésével, hogy McMurphy-ék végül is sikerrel jártak, vagyis sikerült megszervezniük és lebonyolítaniuk a kirándulást.
 14. Az 5. JELENET zárja a foglalkozást – az (indulás előtti) utolsó akadályok elhárítása. (A jelenettöredé- kek sora felgyorsítva talán érdekesebb lesz... Humoros hatásával feszültségoldó szerepe lehet.)

5-6. drámafoglalkozás

(A kirándulás. Billy Bibbit nagy bulija és halála. A történet lezárása.)

Téma, történetváz

Ezen a foglalkozáson KÉT RÖVID, de nagyon fontos TÖRTÉNETTEL (pontosabban azok töredékeivel) foglalkozunk. Az egyik előkészítése már lezajlott a 4. foglalkozáson: tudunk arról a kirándulásról, amit a betegek szerveztek meg. A másik történet időrendben ez utáni: Billy a kiránduláson összejött Candy-vel, McMurphy ismerősével, akit becsempésznek hozzá az osztályra – a számára már rég esedékes „beavatás” végett. Ebből kerekedik az a buli, ami (szó szerint) végzetes következményekkel lesz majd a regény (és a mi játékunk) főszereplőire.

Mindez átvezet bennünket a történet és a foglalkozássorozat lezárásához.

Lehetséges fókuszok

a) történet: Milyen veszélyek leselkednek a védett környezetből (az „elkülönítőtől”) most kikerülő emberek csapatára? Hogyan fogják kezelni őket, ha rövid időre visszamennek oda, ahonnan évekkal ezelőtt elmenekültek? Meg tudja-e védeni az embereket maga a csoport? Adhat-e a csoport valamiféle identitást, esetleg kárpótlást, ha a többség (továbbra is) lenézi, kiközösíti őket? Hogyan kezelhető a megaláztatás?

b) történet: Van-e joga egy ápoltnak embernek lenni? Van-e joga teljes embernek lenni? Van-e joga például a szexuális élethez? Vagy csak ahhoz van joga, amit az embertől függetlenedő, „emberfelettivé” váló „házirend” (é. a mindenkori szabályrendszer) megenged?

Időtartam: kb. 4-5 tanóra

A két alkalomra tervezett foglalkozás után nézik meg a résztvevők Forman (a Kesey-regényből készült) többszörös Oscar-díjas filmjének DVD változatát. Ez a történetbeli elemek lefedésével (zárttá tételével) részlegesen korlátozza a drámaprogram lehetőségeit. Ezért is tűnik praktikusnak, hogy a regényre épülő feldolgozó munka befejezését követően kerül sor a film vetítésére. Ha csúszik a program (és marad még a záró napra, péntek délelőttre is drámamunka), akkor a nyitva maradt kérdésekkel, az analógiákkal, napjaink hasonló típusú intézményeinek hazai (talán a regénybelinél is rosszabb) helyzetével még mindig foglalkozhatnak a résztvevők.

Tárgyi feltételek: Néhány üres alkoholos üveg, sörösdoboz stb. jól használható kellék lehet ezen a foglalkozáson.

Jelenetek

1. A színész-tanárok rögtönzése a résztvevők munkájától függő szöveggel – azokat a „civileket” játsszák, akik kemény megjegyzéseket tesznek az intézetből az óceánhoz kiránduló csoportra... (ld. lent, a forgatókönyv 4. pontjában!)

2. Jelenettöredékek a buliról. A ügyeletes „fekete” megvesztegetése. A két nő megérkezése. Az ital keverése („köhögés elleni szirup”) + egy kis marihuána. „All a bál.” A romok. Takarítsunk később, de addig aludjunk egyet. A személyzet megérkezése, a lebukás.

A foglalkozás forgatókönyve

1. Bemelegítés szabályjátékok alkalmazásával.
2. Tanári közlésekkel felvezetett ÁLLÓKÉP-SOROZAT, majd DIAFILM
Alkossunk csoportokban állóképeket (az indulással kezdve) az utazás, a kórháztól a hajóra szállásig tartó út legfontosabb pillanatairól! Hosszú ideje intézetbe zárt emberek kis csoportja két autóval elindul az óceánhoz, hogy részt vegyenek a nagy bulin: lazacra fognak horgászni az óceánon. Zöld, kórházi egyenruha van rajtuk. A környékbeliek nagyon pontosan tudják erről az egyenruháról, hogy az elmeógyógyintézet lakói hordanak ilyent... Tíz furcsa viselkedésű pali, meg egy fiatal, szőke nő, akiről a „szakértő szem” rögtön észreveszi, hogy mi a mestersége. Meg a doktor... (róla tudjuk, hogy az az ember, aki megmaradt Miss Ratched osztályán, s akinek élete legnagyobb lázadása ez, hogy a Főnéni tiltakozása ellenére részt vesz a kiránduláson).

A kiránduló ápoltak „feltűnően feltűnésmentesen” viselkednek: amellet, hogy ránézésre is furcsákülönösek, zavarukban túlzottan fesztelenek, éppen ezért hangosak, időnként kirívóan másként viselkednek, mint a többiek, a pillanatnyi környezetükben lévők teszik. Úton-útfélen beléjük kötnek... Minden csoporttól három képet kérünk: az elkészült képeket rakjuk gyors EGÉSZ CSOPORTOS MEGBESZÉLÉSSEL sorrendbe, majd némi gyakorlás után játsszuk le őket úgy, mint egy diafilmet: a képek úgy kövessék egymást, hogy közben nem állunk meg pl. instrukciók, esetleges egyeztetések miatt.

SZERVEZÉS: ha egy négyszög négy oldalán helyezkednek el a csoportok, s a képekkel előre eldöntött irányba körbeme gyünk, akkor meglehetősen látványos, színházias formát kapunk eredményül.

3. Azok helyében – kivételesen: nem gondolkodunk, hanem csak – beszélünk, akik éppen nézik az elemgyógyintézetből kirándulásra igyekvőket. Kemény megjegyzéseket tesznek rájuk... Ilyenek például a kikötőben a csavargók és a kapitány (akitől bérelték a hajót), a benzinkutasok, vagyis az ottani személyzet és az éppen ott tartózkodó vásárlók, a szomszéd sávban állók, amint meglátják őket egy piros lámpánál várakozva stb. Nem szerepjátékot kérünk! A feladatunk LISTAKÉSZÍTÉS: szedjük össze azokat a mondatokat, amelyeket a fejükhöz vághatnak, közülük is csak azokat, amelyek tűrik a nyomdafestéket, amelyek kimondhatók.
4. JELENET: az imént elkészített listáról válogatott szöveggel a színész-tanárok játsszák azokat, akik hőseinkről beszélnek. Érdemes egyetlen helyszínre szűkíteni vagy oda kifuttatni a jelenetet: a kikötőbeli csavargókkal zárunk, akik azon kívül, hogy személyükben megalázzák az utasokat, még a hozzájuk tartozó egyetlen nőt is kikezdi...
5. Mit lehet kezdeni ezzel a helyzettel? Mi tehetünk, ha mi vagyunk a gyengébbek (mi vagyunk kevesebben stb.)? SZEDJÜK ÖSSZE HŐSEINK GONDOLATAIT ebben a helyzetben – ismételten csak – a nyomdafestéket tűrő mondatokat! A színész-tanárok közül vállalhatja valaki ezek BELSŐ MONOLÓG-SZERŰ KIHANGOSÍTÁSÁT...
6. A foglalkozásvezető ismerteti a történetet: a sikeresen elköött és visszahozott hajótól a nagy zsákmanýig. *Színházi jutalomjátékként* készítsünk néhány rövid JELENETET (gyengébb csoportoknál: legálább néhány állóképeket) a történet ezen szakaszáról, MEGADOTT STÍLUSBAN. (A stílusbeli megkötések a csoport függvényében választandók meg.)
7. A JELENETEK (és/vagy állóképek) BEMUTATÓJA zárja a foglalkozás első szakaszát.
8. TANÁRI KÖZLÉSEK arról, hogy a kirándulás óta érezhető: az Üzem vissza akar vágni, s ez elsősorban McMurphy-t fenyegeti.
9. Az Üzem visszavág: a Főnéni akcióban. A HADITERV/PROVOKÁCIÓ KITALÁLÁSA – amivel fel lehet ültetni McMurphy-t. *Átlépés a másik oldalra*, s a haditerv kidolgozásához a vezérgondolatok összegyűjtése (afféle „szakértői jellegű” játék lehet belőle). Hogyan lehet megfogni azt, aki nagyon ugrál? Ha szükséges, akkor adhatunk néhány információt a regényből, például hírbe hozás koholt vádakkal, vagyis McMurphy táborának megszüntetése vagy csökkentése, gyengítése a pszichés vagy mentális tönkretétel által stb.
10. Visszalépés, ÚJABB SZEREPCSERE: nézzük meg, hogy az általunk kidolgozott haditerv megvalósítása kapcsán milyen esélyei vannak McMurphy-nek, hogyan tud kifogni az intézményen, az Üzemen!
11. Tanári közlés arról, hogy McMurphy nem szökött meg – még dolga van itt, meg kell szerveznie a megígért bulit Billy-nek.
12. A színész-tanárok mutatnak jelenettöredékekből egy füzért (ld. fent a 2. jelenet leírását!).
13. Időbeli ugrás: NARRÁCIÓ arról, hogy a lebukásnak milyen következményei lettek: Billy öngyilkossága, a Főnéni megszégyenítése, McMurphy lobotómiája, majd halála, az Indián szökése.
14. Visszalépünk az imént látott JELENET MEGBESZÉLÉSÉHEZ: Csoportonként beszéljük meg azt, hogy hol követték el hőseink a végzetes hibát? Mekkora szerepe volt tragédiájukban az alkoholnak és a drognak? Mit nem lett volna szabad megtenniük az Üzemmél szemben? Mit kellett volna másként tenniük ahhoz, hogy akár mint az Üzem által megnyomorított lelkek, de tovább élhessenek? Lett volna-e értelme az ilyen életnek pl. egy McMurphy-típusú figura számára? Beszéljük az osztály megváltozott életéről (McMurphy halála, a szökés, elköltözés stb. után)! Harding mint „kerge kos”, avagy a pozitív példa hatása csak nem írható ki teljesen a világból, még akkor sem, ha egy időre győz a rossz... Stb.

*Az Indián (Bromden) szökése szimbolikus értelmet kap a regényben: nem hagyja, hogy az Üzem be-
darálja. Valószínűleg vándorolni fog: követi McMurphy életmódját, a szabadság-mintát. Bevágja a
műszertáblát az ablakba, ezzel maga fölé nő (avagy visszanyeri régi méreteit/énjét)... Visszatérése a
világba valamelyest a társadalmi szabályok jövőbeli elfogadását is jelenti, azt, hogy rájött: nem lehet
megoldás a világgal való problémáinkra, ha kizárjuk magunkat a világból és az sem, ha a világot
zárjuk ki magunkból. A foglalkozássorozat zárásaként beszélgethetünk a pszichiátriai ápoltak ma-
gyarországi aktuális helyzetéről. Ehhez javasoljuk tanulmányozni a Népszabadság 2003. július 30-i
cikkét (amit most terjedelmi okokból nem mellékelünk, de Interneten utolérhető).*

15. Természetesen beszélhetünk mindazon problémákról, amelyeket a foglalkozássorozat nyitva hagyott a résztvevőkben. Hasonlóképpen a résztvevőkben felvetődött analóg kérdésekről is...

A legyek ura

Impulzus-tábor 11-12 éveseknek

A szakmai programot összeállította: Lipták Ildikó és Romankovics Edit

A tábori program készítése során felhasználtuk a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ 2002. évi játszószínházi táborának szakmai anyagait. A tábori program megjelent a DPM 2002. évi különszámában, szerzőként a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ jegyzi. A tábori programok tervezésében és vezetésében közreműködött: Bethlenfalvy Ádám, Drávai Gabi, Kálóczi László, Kaposi László, Kardos János, Lipták Ildikó, Nyári Arnold, Urbán Zsanett

Az öt napos tábori munkát átfogó keretjáték Golding A legyek ura c. regényére épül. Ez a mű kiváló lehetőségeket biztosít a fiatalok között kialakuló feszültségek, az azokból fakadó problémák bemutatására, majd a problémák kezelésének drámajáték formájában történő tanulmányozására. Így a játékok során a vizsgált problémahelyzeteknek a valós életben való jelentkezése előtt kaphatnak a gyerekek érvényes mintákat a veszélyhelyzetek kezelésére. A fiktív világban megélték-megismertek, a megszerzett tapasztalatok és tudás minden további nélkül átvihető a csoportok aktuális valóságába, ott gyakran egy az egyben felhasználhatók. Ezzel megelőzhető vagy kezelhető a „bandázós” korszakban jelentkező problémák és lelki sérülések – mint tudjuk, a későbbiekben ezek gyakran vezetnek devianciákhoz, további szabálysértések, bűncselekmények elkövetéséhez.

A legyek ura egy csapat angol iskolás gyerek történetét meséli el, akiket a II. világháború idején szülei biztonságos helyre akarnak menekíteni, de a repülőgép kényszerleszállást hajt végre, melynek során az összes felnőtt meghal. A gyerekek egy lakatlan szigetre menekülnek, ahol nekik kell megszervezniük saját életüket, ami természetesen rengeteg nehézséget, kezelendő problémát okoz számukra (a problémák – Golding története szerint – egy idő után a gyilkolásig vezetnek)...

A regény, melyből Peter Brook nagyszerű filmet rendezett, zárt modellhelyzetben vizsgálja az eseményeket. S hogy a történet mennyire életszerű, jól érzékelteti Brook élménybeszámolója. Eszerint a forgatás idején a stábnak szinte nem is volt más dolga, mint hagyni a gyerekeket „létezni”. A problémák, a viszonyok pillanatok alatt hasonlóképp létrejöttek és kiéleződtek, akár csak a regényben. És nem csak a film kedvéért: a gyerekek civil létezése szinte ugyanolyan volt, mint a szerepbeli.

Nagyon könnyű tehát azonosulni a szerepekkel, a helyzetekkel. A drámapedagógia kiváló eszköz arra, hogy – olyan pedagógus segítségével, aki a munkában, a gondolkodásban partnernek tekinti a gyerekeket – időnként belülről, időnként pedig szerepeinken felülemelkedve, azokra rálátva vizsgáljuk e fontos témakört.

A tábori napokat három fő szakaszra osztottuk, ezeket a táblázatban római számokkal jelöljük: I., II., III. – így különböztetjük meg a délelőtti, a délutáni és az esti programokat.